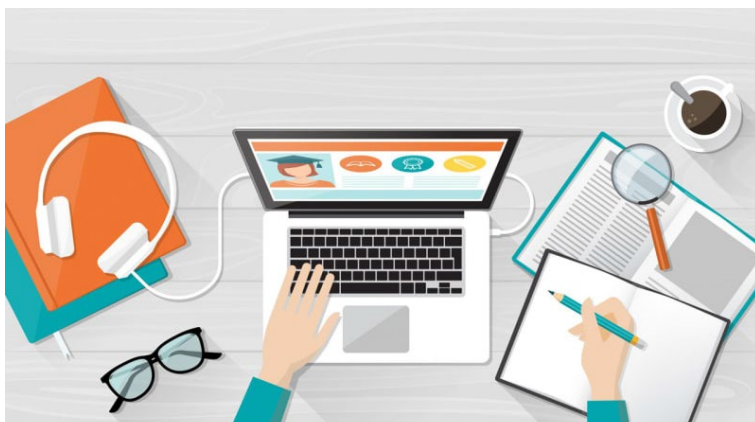

AZƏRBAYCAN RESPUBLKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

COĞRAFIYA TƏDRİSİNİN NƏZƏRİ ƏSASLARI
(universitetlər üçün proqram)

BAKİ 2023

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ
AZƏRBAYCAN COĞRAFİYASI VƏ COĞRAFİYANIN
TƏDRİSİ METODİKASI KAFEDRASI
COĞRAFİYA MÜƏLLİMLİYİ İXTİSASI

III kurs

COĞRAFİYA TƏDRİSİNİN NƏZƏRİ ƏSASLARI

fənni üzrə proqram

“Coğrafiya tədrisinin nəzəri əsasları”
fənni üzrə proqram BDU-nun Coğrafiya
fakultəsinin Elmi Şurasının 02 iyun 2023-
cü il tarixli 12 sayılı protokoluna əsasən
təsdiq edilmişdir.

Bakı 2023

Coğrafiya tədrisinin nəzəri əsasları fənni (İF-B21) Coğrafiya müəllimliyi ixtisası (şifrə 050115) üzrə təhsil alan tələbələr üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Tərtib edənlər: dos. Nərminə Səftər qızı Seyfullayeva

Nərmin Talıb qızı Qocayeva

Rəy verənlər:

1. ADPU-nun Coğrafiya fakultəsi, Azərbaycan coğrafiyası və Coğrafiyanın Tədrisi Texnologiyası kafedrasının müəllimi Qabil Səmədov
2. BDU-nun Coğrafiya fakultəsi, Fiziki coğrafiya kafedrasının müəllimi Şəfiqə Hübətova

Giriş

XXI əsrin birinci iyirmiilliyi insan həyatının bütün sahələrində kəskin qlobal və köklü dəyişikliklərlə müşayiət olunur. Dəyişən cəmiyyətin qarşısında bu proseslərə uyğunlaşmaq tələbi qoyulur. Əks halda yeni gələn nəsillər dövrün tələblərini mənimsəyə bilməyəcəkdir. Bunun üçün təhsli sistemində mühüm dəyişiklərin olması zəruridir. Dəyişiklik ilk növbədə hafizə məktəbindən təfəkkür məktəbinə keçid ilə ifadə olunur. Çünki, müasir texnologiya dövrünün yetirmələrinin maraq və ehtiyacları fərqlidir. Məhz bu baxımdan təhsilverənlərin özlərini inkişaf etdirməsi labüddür. Digər mühüm dəyişiklik fərdi təlimdən kollektiv təlimə keçidi təmin etməkdir. Uzun illər iş prosesində fərdi təlimə uyğunlaşmış təhsilverənlərin kollektiv (qrup) təlimə keçidi mühüm problemlərlə qarşılanır. Müəllim-şagird münasibətlərinə verilən yeni tələblər də keçid dövrünün yaratdığı problemlərdən biridir. Öyrənmə və öyrətmə prosesində dünyada mövcud olan yenilikləri mənimsəmək üçün müəllimlərin təhsilinin yenidən hazırlanması vacibdir. Lakin, ilk növbədə müəllimlik ixtisasını seçən tələbələrə dünyada mövcud olan son pedaqoji yeniliklər öyrədilməlidir. Bu baxımdan təqdim olunan coğrafiya tədrisi metodikası proqramı təkmilləşdirilmiş və yeni varianta uyğunlaşdırılmışdır.

I.Fənnin təsviri:

Ənənəvi olaraq təlimin keçmiş nəsillərin təcrübəsinin gənc nəsillərə ötürülməsi prosesi kimi qəbul edilməsi təkrarçılıq olsa da müəyyən bir sistemin olduğunu göstərirdi. Hazırda təlimə olan münasibət dəyişərək və yeni yanaşma tələb edir. Dünyada mövcud olan yeni təlim metodlarının pedaqoji ixtisas seçmiş tələbələrə öyrədilməsi yaxın gələcək təlim prosesində mühüm dəyişiklərin olacağına əminlik yaradır. Ali məktəblərdə coğrafiya müəllimləri ixtisasında tədris edilməsi nəzərdə tutulan “Coğrafiya tədrisinin nəzəri əsasları”

kursu tələbələrə fənnin tədrisinin nəzəri bazasını yaratmağa hədəflənmişdir. Kursun məzmununda ümumiyyətlə metodika elminin mahiyyəti, tədqiqat metodları, ənənəvi fənn proqramından nəticəyönümlü təlimə keçid, tədris prosesinin pedaqoji-psixoloji əsaslarına dair müxtəlif nəzəriyyələrin təhlili, fənn kurikulumunun mahiyyəti, öyrənmə mühitinin yaradılmasına verilən tələblər. müəllim şagird münasibətlərində yeni yanaşma, tədris ədəbiyyatına verilən yeni tələblər, fənn üzrə əyani vəsaitlərin əhəmiyyəti və s əlaqəli mövzular öyrədilir.

II. Ümumi kompetensiyalar (ÜK):

UK-1 –coğrafiyanın tədrisinin nəzəri əsaslarının öyrənilməsinin vacibliyini əsaslandırması;

UK-2 –coğrafiya tədrisinin nəzəri əsaslarını təhlil etdiyi istiqamətlərin müəyyən edilməsi;

UK-3 –kursun tədris olunmasında müəllim-tələbə fəaliyyətinin təhlil edilməsi;

UK-4 – ixtisas üzrə axtarış- tədqiqat- layihə işlərinin aparılması;

UK-5 – təhsil sistemində qəbul edilən mühüm dəyişiklərin təhlil edilməsi.

İxtisas kompetensiyaları (İK):

İK-1 – Dünyada və Azərbaycanda coğrafiyanın tədrisi metodikasının inkişaf tarixini izah edərək ölkədə aparılan islahatları əsaslandırmaq;

İK-2 – Coğrafiyanın tədrisinin pedaqoji-psixoloji əsaslarının təhlil etmək;

İK-3 – Coğrafi kurikulumunda alt standartların bilik və fəaliyyət komponentlərini idrak və fəaliyyət baxımından qruplaşdırmaq;

İK-4 – Coğrafi tədrisində əsas götürülən prinsipləri müqayisə etmək;

İK-5 – Coğrafi bilik və bacarıqların növlərini ayırmaq və siniflər üzrə paylanmasını dəyərləndirmək;

İK-6– Coğrafiya dərsləklərini məzmun, dizayn və dil üslubu baxımından qiymətləndirmək.

III. Hədəfi:

- Coğrafiya tədrisi metodikasının bir elm kimi yaranması, inkişafı və tədqiqat metodlarının şərh edilməsinə nail olmaq;
- Coğrafiya fənni üzrə yeni təhsil proqramı (kurikulum) mahiyyətini dərk etmək və vahid coğrafiyanın tədris edilməsinin vacibliyini əsalandırmaq;
- Coğrafiya dərslərinin məzmun, dil, yazı və dizayn istiqamətləri üzrə qiymətləndirmək;
- Pedaqoji -psixoloji nəzəriyyələrin coğrafiya fənnin tədrisində tətbiq edilməsini müzakirə etmək;
- Müəllimin tədris prosesində yeni rolunu, fasilatiya bacarığını nümayiş etdirmək.

IV. Fənn üzrə təlim nəticələri:

FTN-1 – *coğrafiya tədrisi metodikasının nəzəri əsaslarının tarixi inkişaf yolunu təhlil edir;*

FTN-2 – *coğrafiya kurikulumunun strukturunu izah edir*

FTN-3 – *məzmun standartlarının bilik və bacarıq baxımdan sistemləşdirir;*

FTN-4 – *coğrafiya tədrisində pedaqoji-psixoloji prinsiplərin həyata keçirilməsi yollarını müəyyən edir;*

FTN-5 – *coğrafiya fənni üzrə öyrənmə mühitini təşkil edə bilir;*

FTN-6 – *Coğrafiya fənni üzrə yeni təhsil proqramın (kurikulum) təfəkkürün inkişafında rolunu dəyərləndirir.*

V. Qiymətləndirmə metodları:

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 11.09.2008-ci il tarixli 1060 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş “Kredit sistemi ilə təhsil alan tələbələrin birliyinin qiymətləndirilməsi haqqında Əsasnamə”-nin tələbləri əsas götürülür və 100 balla qiymətləndirilir. Fənnin mənimsənilmə səviyyəsini müəyyən etmək üçün qiymətləndirmə iki mərhələdə aparılır. Birinci mərhələdə mühazirədə iştirak etməsi, seminar dərslərdə və kollokviumlarda cavabına və sərbəst işləri yerinə yetirməsinə görə maksimum 50 balla qiymətləndirilir. İkinci

mərhələdə tələbə İmtahanda hər biletdə 5 sual və hər bir sual maksimum 10 bal olmaqla maksimum 50 balla qiymətləndirilir. Tələbənin imtahanda topladığı bal 17-dən az olmamalıdır. Tələbənin cavabı qeyd olunan meyarlar nəzərə alınmaqla qiymətləndirilir:

- **10 bal** - tələbə keçilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir;
- **9 bal** - tələbə keçirilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun məzmununu açə bilir;
- **8 bal** - tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- **7 bal** - tələbə keçilmiş materialı yaxşı başə düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir;
- **6 bal** - tələbənin cavabı əsasən düzgündür;
- **5 bal** - tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir;
- **4 bal** - tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- **3 bal** - tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırmağı bacarmır;
- **1-2 bal** - tələbənin mövzudan qismən xəbəri var;
- **0 bal** - suala cavab yoxdur.

VI.Fənnin tədrisində istifadə olunan təlim-tədris metodları:

- ❖ Mühazirə;
- ❖ Diskussiyə
- ❖ Müzakirələr;
- ❖ Tədqiqatın aparılması;
- ❖ Təqdimatlar;
- ❖ Anket sorğu;
- ❖ Keys-stadi;
- ❖ Yaradıcılığa yönəlmiş metodlar.

Təlim-tədris prosesində metodlara uyğun strategiyalardan istifadə edilir:

- Mühazirə – anlayışın çıxarılması, suallar, klaster, əqli hücum və s.

- Disskusiya- keys-stadi, ziqzaq, akvarium, debat və s
- Müzakirələr – klassik dialoq, dairəvi masa, çarpaz müzakirə . ardıcıl sualvermə və s.
- Tədqiqatın aparılması – Venn diaqramı, klaster, problemin həlli, layihələrin hazırlanması, qərarlar ağacı, müsahibə, sosioloji sorğu və s.
- Təqdimatlar – esse, sankveyn, təqdimat, işgüzar oyunlar, rollu oyunlar və s.

TEMATİK PLAN

№	Mövzular	Saat	
1	“Coğrafiya tədrisinin nəzəri əsasları” fənninin predmeti, vəzifələri, tarixi inkişafı	2	2
2	Coğrafiya tədrisi metodikasının tədqiqat metodları.	2	2
3-4-5	Yen təhsil proqramı (kurrikulum) və «Coğrafiya» fənni kurikulumu	6	6
6-7	Təhsil nəzəriyyələrinin coğrafiya fənninin tədrisində tətbiq edilməsi	4	4
8	Kurrikulumun prinsipləri və coğrafiya tədrisində tətbiqi.	2	2
9-10	Coğrafiya kurikulumunda alt standartların bilik və fəaliyyət baxımından təhlili	4	4
11	Coğrafi biliklərin formalaşdırılması	2	2
12.	Coğrafi bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması	2	2
13	Coğrafiya fənninin tədrisində öyrənmə mühitinin təşkili	2	2
14	Tədris prosesinin əsas subyektləri	2	2
15	Coğrafiya fənni üzrə tədris ədəbiyyatı	2	2
	Cəmi	30	30
		60 s	

VII. Mövzuların xülasəsi.

Mövzu 1. “Coğrafiya tədrisinin nəzəri əsasları” fənninin predmeti, vəzifələri, tarixi inkişafı

Coğrafiyanın tədrisinin nəzəri əsasları kursu nədən bəhs edir. Məktəb coğrafiyasının inkişafında Coğrafiya tədrisinin nəzəri əsaslarının rolu. Kursunun məqsəd və vəzifələri və onların dəyişməsi. Coğrafiya tədrisi metodikasının pedaqoji elmlər sistemində yeri.. Kursun coğrafi və pedaqoji elmlərin sintezi kimi əhəmiyyəti. Coğrafiya tədrisinin nəzəri əsasları fənninin digər elmlər ilə əlaqəsi (coğrafiya elmləri, didaktika, psixologiya, məntiq və s.). Dünya ölkələrinin təhsil sistemində coğrafiya tədrisi. Dünya ölkələrində məktəb coğrafiyası fənninin məzmununun tarixən dəyişməsi. Coğrafiya müəllimlərinin hazırlanması.

Mövzunun təlim nəticələri:

MTN-1 – Coğrafiyanın tədrisi metodikasının bir elm kimi yaranması mərhələlərini bilir;

MTN-2 – Coğrafiya tədrisi metodikasının digər elm sahələri ilə sintezinin əhəmiyyətini əsaslandırır;

MTN-3 –Coğrafiya müəllimlərinin hazırlanmasında yeni yanaşmanın mahiyyətini təhlil edir;

MTN-4 – Dünya ölkələrində məktəb coğrafiyası kursunun məzmun və quruluşunu şərh edir.

Qiymətləndirmə tapşırıqları:

1. Coğrafiyanın tədrisi metodikasının nəzəri əsasları kursu nədən bəhs edir.

2. Məktəb coğrafiyasının tədrisi kursunun məqsəd və vəzifələri hansılardır.

3. Pedaqoji elmlər sistemində coğrafiya tədrisinin nəzəri əsasları hansı mövqeyə malikdir

4. Coğrafiya tədrisinin nəzəri əsaslarının predmeti və vəzifələri hansılardır

5 Coğrafiyanın tədrisi metodikasının coğrafi və pedaqoji elmlərin sintezində yerləşməsinin mahiyyətini izah edin

6.Coğrafiya tədrisi metodikası hansı elmlər ilə əlaqəlidir

7. Dünya ölkələrinin təhsil sistemində coğrafiya fənni hansı məzmununda tədris olunur

8. Coğrafiya müəllimlərinin hazırlanmasında hansı prinsiplər gözlənilməlidir.

Mövzu 2. Coğrafiya tədrisinin nəzəri əsaslarının tədqiqat metodları.

Tədqiqat metodlarının əhəmiyyəti. Məktəb coğrafiyasının inkişafında tədqiqat metodlarının rolu. Nəzəri və empirik tədqiqat metodları. Coğrafiya tədrisi metodikasında nəzəri və empirik metodların tətbiq edilməsi. Metodiki tədqiqatın məntiqi quruluşu. Aparılan elmi- tədqiqatların əsas istiqamətləri

Mövzunun təlim nəticələri:

MTN-1 – Coğrafiya tədrisinin nəzəri əsaslarının inkişafında tədqiqat metodlarının əhəmiyyətini izah edir;

MTN-2 – Nəzəri tədqiqat metodlarının mahiyyətini izah edir;

MTN-3– Empirik tədqiqat metodlarını əhəmiyyətini əsaslandırır;

MTN-4 – Müasir dövrdə aparılan elmi tədqiqat işlərinin əsas istiqamətlərini müəyyən edir.

Qiymətləndirmə tapşırıqları:

- 1. Tədqiqat metodlarının mahiyyəti izah edin*
- 2. Tədqiqat metodların əhəmiyyətini izah edin*
- 3. Tədqiqat metodlarının təsnifat sxemini tərtib edin*
- 4. Məntiqi tədqiqat metodları hansılardır*
- 5. Empirik tədqiqat metodları hansılardır*
- 6. Tədqiqat metodlarından birini tətbiq edərək hər hansı mövzunu araşdırın (seçmə yolu ilə)*

Mövzu 3-4- 5 Yeni təhsil proqramı (kurrikulum) və «Coğrafiya» fənni kurikulumu

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu (3, 4, 6, 9, 10, 11, 12 , 13, 17, 21, 22, 24, 27, 28 -cü maddələr). Azərbaycan

Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları . Təhsilalanlarda formalaşdırılan dəyər və səriştələri və coğrafiya fənninin tədrisində reallaşdırılma imkanları. Təhsilin məzmununda tətbiq edilən modellər: xətti, spiralvari, konsentrik. Coğrafiya fənni üzrə ənənəvi təhsil proqramları ilə kurikulumun müqayisəli səciyyəsi. Coğrafiya fənni proqramları. Onların tarixən dəyişməsi. Vahid coğrafiya ideyası və onun həyata keçirilməsi. Coğrafiya kurikulumunun strukturu. Coğrafiya fənni üzrə ümumi təlim nəticələri. Coğrafiya fənni üzrə təlim nəticələrinin hazırlanmasında SMART modelinin tətbiq edilməsi. Məzmun xətləri: Coğrafi məkan, Təbiət və Cəmiyyət. Məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri. Sınıflar üzrə təlim nəticələri. Standart anlayışı. Orta məktəb coğrafiya kursunun əsas standartları. Alt standartlar və onların funksiyası. Məzmun xətləri üzrə əsas və alt standartların paylanması. Məzmun standartlarının varisliyi. Coğrafiya kurikulumunun təkmilləşdirilməsi. Məzmun xətlərinin dəyişdirilməsi: Mövqe və məkan, Təbii sistemlər, Bəşəri sistemlər. Coğrafiya kurikulumunda inteqrasiya.

Mövzunun təlim nəticələri:

MTN-1 – Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanununda nəzərdə tutulmuş maddələri təhlil edir;

MTN-2 – Təhsilalanlarda formalaşdırılan dəyər və səriştələrin əhəmiyyətini əsaslandırır;

MTN-3 – Coğrafiya kurikulumunu hazırlanmasında prinsipləri şərh edir;

MTN -4 – Coğrafiya fənni üzrə təlim nəticələrini təhlil edir;

MTN - 5- Məzmun xətlərinin mahiyyətini və əhəmiyyətini izah edir;

MTN-6 – Məzmun standartlarının funksiyalarını və sınıflar üzrə varisliyini müqayisə edir.

Qiymətləndirmə tapşırıqları:

- 1. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu (6,11. 12, 13 -cü maddələr). Ümumtəhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu, 9,11, 13. 21, 22, 23, 24, 27. 28-ci maddələri şərh edin.*
- 2. Təhsilalanlarda hansı dəyər və səriştələri formalaşdırmaq nəzərdə tutulur*
- 3. Təhsil sistemində hansı modellər tətbiq edilir*
- 4. Ənənəvi təhsil proqramlarının kurikulumdan fərqi nədir*

5. *Vahid coğrafiya ideyasının mahiyyəti nədir*
6. *Coğrafiya kurikulumunun strukturu necədir*
7. *Coğrafiya fənni üzrə ümumi təlim nəticələri hansılardır*
8. *Coğrafiya fənni üzrə məzmun xətləri hansılardır və mahiyyəti nədir*
9. *Məzmun standartı nədir və hansı funksiyaları həyata keçirir*
10. *Məzmun standartları ilə təlim nəticələrinin hansı əlaqələri vardır*
11. *Məzmun standartları siniflər üzrə necə dəyişir*
12. *Məzmun standartlarının yazılmasında inteqrasiya necə nəzərə alınır*

Mövzu 6-7. Təhsil nəzəriyyələrinin coğrafiya fənninin tədrisində tətbiq edilməsi

Təhsil nəzəriyyələrinin əhəmiyyəti. Pedaqoji-psixoloji bacarıqların yaradılmasının nəzəri əsasları. Pedaqoji-psixoloji nəzəriyyələrin əhəmiyyəti. Hovard Qardnerin “Çoxnövlü zəka” nəzəriyyəsi və onun coğrafiya fənninin tədrisində tətbiq edilməsi. Jan Piajenin “Zehni inkişafın mərhələləri” nəzəriyyəsi. Lev Vıqotskinin “Sosial inkişaf” və “ Yaxın inkişaf zonaları” nəzəriyyələrinin coğrafiya fənnində tətbiqi. Karol Dvekin “Düşüncə tərzi” nəzəriyyəsi və onun coğrafiya tədrisində rolu. İ.Kolberqin “Mənəvi inkişaf” nəzəriyyəsi. Robert Qanyenin “Öyrənmənin şərtləri” nəzəriyyəsi. D.Qoulmanın “Emosional zəka” nəzəriyyəsi

Mövzunun təlim nəticələri:

MTN-1 – Pedaqoji -psixoloji bacarıqların mahiyyətini və yaradılmasının əhəmiyyətini izah edir;

MTN-2 – Pedaqoji -psixoloji kompetensiyaların həyata keçirilməsində tətbiq edilən nəzəriyyələrin əhəmiyyətini əsaslandırır.

MTN -3- Pedaqoji-psixoloji nəzəriyyələrin - H.Qardner, J.Piaj, L.Vıqotski, K.Dvek, İ.Kolberq, D.Qoulmanın nəzəriyyələrini məktəb coğrafiyası baxımından təhlil edir.

Qiymətləndirmə tapşırıqları:

1. *Təhsil nəzəriyyələrinin əhəmiyyətini izah edir*
2. *Pedaqoji-psixoloji nəzəriyyələrin tədris prosesində rolunu izah edin.*

3. *Hovard Qardnerin “Çoxnövlü zəka” nəzəriyyəsi və onun coğrafiya fənninin tədrisindəki rolunu izah edin*
4. *Yan Piajenin “Zehni inkişafın mərhələləri” nəzəriyyəsini şərh edin*
5. *Lev Viqotskinin “Sosial inkişaf” və “ Yaxın inkişaf zonaları ” nəzəriyyələrinin mahiyyətini izah edin*
6. *Karol Dvekin “Düşüncə təzi” nəzəriyyəsi və onun coğrafiya tədrisində rolu.*
7. *İ.Kolberqin “Mənəvi inkişaf” nəzəriyyəsini təhlil edin*
8. *R.Qanyenin “Öyrənmənin şərtləri” nəzəriyyəsinin mahiyyətini izah edin*
9. *D.Qoulmanın “Emosional zəka” nəzəriyyəsini təhlil edin*

Mövzu 8. Kurikulumun prinsipləri və coğrafiya tədrisində tətbiqi

Prinsip nədir. Prinsiplərin tədris prosesində əhəmiyyəti. Təhsildə şagirdyönümlülük, şəxsiyyətyönümlülük, tələbyönümlülük, nəticəyönümlülük, inteqrativlik prinsipləri. Şəxsiyyətə yönəlmiş təlim prinsip, fəal idrak, inkişafedici təlim, «Qabaqlayıcı təlim», əməkdaşlıq və dialoji təlim prinsipləri və onların coğrafiya fənninin tədrisində tətbiqi. İnkişafetdirici təlimdə coğrafiya tədrisinin yeri: şagirdlərin nitq, təfəkkür, diqqət, hafizə, emosional keyfiyyətlər, iradi keyfiyyətlər, fəallıq, təşəbbüskarlıq qabiliyyətlərinin formalaşmasında coğrafiya fənninin imkanları. Coğrafiya fənninin özünəməxsus prinsipləri- qloballaşma, iqtisadi, ekoloji, peşəyönümü prinsipləri.

Mövzunun təlim nəticələri:

- MTN-1 – Tədris prosesində prinsipləri əhəmiyyətini əsaslandırır;*
- MTN-2 – Şəxsiyyətyönümlü, tələbyönümlü, nəticəyönümlük prinsiplərinin təhlil edir;*
- MTN-3 – İnkişafetditici təlimin mahiyyətini izah edir;*
- MTN-4 – Coğrafiya fənnin tədrisində mövcud olan prinsipləri qruplaşdırır.*

Oyumləndirmə tapşırıqları:

1. *Prinsip nədir və onların tədris prosesində əhəmiyyəti nədən ibarətdir*

2. *Təhsildə şagirdyönümlülük prinsipi nəyə xidmət edir*
3. *Şəxsiyyətyönümlülüüyün mahiyyətini izah edin*
4. *Tələbyönümlülük prinsipinin əhəmiyyəti nədir*
5. *Nəticəyönümlülük prinsipi təlim prosesində nəyə nail olmağa imkan verir*
6. *İntegrativlik prinsipinin mahiyyətini izah edin*
7. *Coğrafiya fənninin tədrisində hansı özünəməxsus prinsiplər vardır*
8. *Qloballaşma prinsipinin coğrafiya fənninin tədrisində hansı imkanları vardır*
9. *İqtisadi prinsip təhsilalanlarda hansı keyfiyyətləri yaradır*
10. *Ekoloji prinsipin aktuallığını əsaslandırın*
11. *Coğrafiyanın tədrisində peşəyönümü prinsipini hansı yollarla tətbiq etmək olar*

Mövzu 9-10. Coğrafiya kurikulumunda alt standartların bilik və fəaliyyət baxımından təhlili

Coğrafiya tədrisində tərəkürün inkişafının imkanları. Tərəkürün növlərinin (məntiqi, tənqidi yaradıcı, abstrakt analitik və s) coğrafiya fənninin tədrisində tətbiqi. Coğrafiya fənninin məzmununda şagirdlərin tənqidi tərəkürünün formalaşdırılması imkanları. Yaradıcı tərəkürün coğrafiya fənninin tədrisində inkişaf etdirilməsi imkanları. Bilik və onun növləri. B.Blümün“İdrak taksonomiyası” və təlimdə tətbiqi. B.Blümün idraki, emosional və psixomotor taksonomiyasının təlimdə tətbiq edilməsi.. Bilik növləri: Deklorativ, prosedural, kontekstual, metakognitiv biliklər. Coğrafiya fənni üzrə alt standartların bilik baxımından təhlili. Coğrafiya fənni üzrə məzmun standartlarının bilik baxımından təhlili. Coğrafiya kurikulumunda fəaliyyət xətləri. Coğrafiya fənni üzrə fəaliyyət xətləri Fəaliyyət növləri: İdraki, emosional, psixomotor fəaliyyət növləri. B.Blüm taksonomiyasında mərhələlər üzrə fəllərin qruplaşdırılması. D. Krasvolun emosional fəaliyyət taksonomiyası. K. Murun psixomotor taksonomiyası. Coğrafiya fənni üzrə məzmun standartlarının fəaliyyət baxımından təhlili

Mövzunun təlim nəticələri:

MTN-1 – Təfəkkürün növlərini qruplaşdırır;

MTN-2 – Coğrafiya fənni üzrə hansı fəaliyyət xətləri olduğunu sadalayır və mahiyyətini izah edir;

MTN-3 – Biliyin növlərinə görə coğrafiyadan məzmun standartları qruplaşdırır;

MTN-4 – Fəaliyyətin növlərinə görə qruplaşdırır

Qiyətləndirmə tapşırıqları:

1. *B.Blümün “İdrak taksonomiyası” nın mahiyyəti nədir*
2. *Məzmun standartlarını deklorativ biliklər baxımından qruplaşdırın*
3. *Məzmun standartlarını prosedural biliklər baxımından təhlili edin*
4. *Kontekstual biliklərin əhəmiyyətini izah edin*
5. *Metakognitiv biliklərin mahiyyətini izah edin*
6. *Coğrafiya kurikulumunda hansı fəaliyyət xətləri vardır*
7. *İdraki fəaliyyətin mahiyyətini izah edin*
8. *Emosional fəaliyyətə aid olan məzmun standartlarını qruplaşdırın*
9. *Psixomotor fəaliyyətin coğrafiya fənninin tədrisində yerini izah edin*
10. *B. Blüm taksonomiyasında mərhələlər üzrə fəlləri coğrafiya fənni üzrə qruplaşdırın*
11. *D. Krasvolun emosional fəaliyyət taksonomiyasını izah edin*
12. *K. Murun psixomotor taksonomiyasının mahiyyətini izah edin*

Mövzu 11. Coğrafi biliklərin formalaşdırılması metodikası

Coğrafi biliklər təlim prosesinin əsası kimi. Məktəb coğrafiyasının məzmununda coğrafi anlayışlar və onların təsnifatı. Ümumi və xüsusi coğrafi anlayışlar. Coğrafi fakt və məlumatların öyrənilməsi yolları. Məktəb coğrafiyasında səbəb- nəticə əlaqələrinin və coğrafi qanunauyğunluqların məzmunu və öyrədilməsi metodikası. Coğrafi anlayış və terminlərin, səbəb nəticə əlaqələrinin, coğrafi qanunauyğunluqların siniflər üzrə təsnifatı və öyrədilməsinin əhəmiyyəti. Coğrafi biliklərin formalaşdırılması yolları. C. Brunnerin kəşfetmə və tədqimat yolu ilə coğrafi biliklərin öyrədilməsi modeli.

Mövzunun təlim nəticələri:

MTN-1 – Coğrafiya fənninin tədrisində anlayış və terminlərin əhəmiyyətini əsaslandırır;

MTN-2 – Səbəb-nəticə əlaqələrini şagirdlərin təfəkkürünün inkişaf etdirməsi üçün əsas şərt olduğunu təhlil edir;

MTN-3–Coğrafi qanunauyğunluqların öyrədilməsi mexanizmlərini tətbiq edir

MTN-4 – Siniflər üzrə anlayış, termin, səbəb-nəticə əlaqələrinin, coğrafi qanunauyğunluqları qruplaşdırır

Qiymətləndirmə tapşırıqları:

- 1. Coğrafi biliklərin hansı növləri var*
- 2. Coğrafiyanın məzmununda coğrafi anlayışlar siniflər üzrə necə paylanmışdır*
- 3. Ümumi və xüsusi coğrafi anlayışları qruplaşdırın*
- 4. Coğrafi fakt və məlumatların öyrənilməsində hansı hansı metodlar tətbiq edilə bilər*
- 5. Coğrafiyanın məzmununda hansı səbəb- nəticə əlaqələri vardır*
- 6. Siniflər üzrə səbəb-nəticə əlaqələrini qruplaşdırın*
- 7. Coğrafi qanunauyğunluqların öyrədilməsinin əhəmiyyətini əsaslandırın*

Mövzu 12. Coğrafi bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması

Bacarıq və vərdişlərin təsnifatı. XXI əsrin bacarıqlarının coğrafiya fənninin tədrisində tətbiqi: Öyrənmə 4K (kritik düşünmə, kreativ düşünmə, kommunikasiya, kooperasiya), savadlılıq (informasiya, media, texnoloji) və həyati bacarıqların (çeviklik, liderlik, təşəbbüskarlıq, produktivlik, sosiallıq) formalaşdırılması.

Coğrafiya fənni üzrə təcrübi və intellektual bacarıqlar. Coğrafi vərdişlərin formalaşdırılması. Coğrafi təsəvvürlərin formalaşdırılması. Fərdi və ümumiləşdirilmiş təsəvvürlər. Coğrafi nomenklaturanın öyrədilməsi metodikası. Coğrafi xəritələr nomenklaturanın öyrədilməsində əsas mənbə kimi. Siniflər üzrə

coğrafi nomenklaturanın həcmnin dəyişməsi və siniflər üzrə varisliyi

Mövzunun təlim nəticələri:

MTN-1 – Coğrafiya fənni üzrə bacarıqları 4K təsnifatına uyğun olaraq qruplaşdırır;

MTN-2 – Bacarıqların alt standartlarda və təlim nəticələrində ifadə olunmasını təhlil edir;

MTN-3 – Coğrafi təsəvvürlərin formalaşdırmaq yollarını izah edir;

MTN-4 – Təcrübi və intellektual bacarıqları müqayisə edir;

MTN-5 – Coğrafi nomenklaturanı öyrənmək yollarını tətbiq edir.

Qiymətləndirmə tapşırıqları:

- 1. Bacarıq və vərdişləri müqayisə edin*
- 2. Coğrafiya fənnindən öyrənmə (4K) bacarıqları sadalayın*
- 3. Savadlılıq bacarıqları coğrafiya fənninin tədrisində hansı imkanlara malikdir*
- 4. Coğrafiya fənninin tədrisində həyati bacarıqları tətbiq edin*
- 5. İntellektual bacarıqlar nə deməkdir*
- 6. Bacarıqlar alt standartlarda necə ifadə olunur*
- 7. Coğrafi vərdişlərin formalaşdırmaq üçün nümunələr yazın*
- 8. Coğrafi təsəvvürün mahiyyətini izah edin*
- 9. Fərdi və ümumiləşdirilmiş təsəvvürlərə aid nümunələr gətirin*
- 10. Coğrafi nomenklaturanın öyrədilməsində hansı metodları tətbiq etmək olar*
- 11. Siniflər üzrə coğrafi nomenklaturanı qruplaşdırın*

Mövzu 13. Coğrafiya fənninin tədrisində öyrənmə mühitinin təşkili

Öyrənmə mühiti anlayışı. Ənənəvi təlim prosesində müəllimin informasiya, əşyavi və sosial -psixoloji mühit yaratmaq qabiliyyəti. Müasir təlim prosesində səmərəli öyrənmə mühitinin qurulmasının tələbləri və üstünlükləri. Təhlükəsiz öyrənmə mühiti. Səmərəli öyrənmə mühitində şagird şəxsiyyətinin inkişafı və formalaşdırılması. Öyrənmə mühitində sinifin idarə edilməsi. Coğrafiya fənninin tədrisində idarəedilmənin prosedur və qaydalarının özünəməxsusluğu. Coğrafiyanın məzmununda

informasiya mühitinin yaradılması. Əşyavi mühit və coğrafiya fənninin tədrisində mövcud olan imkanları. Müəllimin sosial - psixoloji mühit yaratmaq qabiliyyəti. Biheyvierizm – F. Skinner “Operant şərtlənmə” nəzəriyyəsi. Piqmaniyo nəzəriyyəsi.

Mövzunun təlim nəticələri:

MTN-1 – Öyrənmə mühitinin yaradılmasının vacibliyini əsaslandırır;

MTN-2 – Sinifin idarə olunmasında informasiya, əşyavi, sosial psixoloji mühitin yaradılmasının yollarını təhlil edir;

MTN-3 – Biheyvierizm – F. Skinnerin öyrənmə nəzəriyyəsinin coğrafiya fənninin tədrisində tətbiq edilməsini müzakirə edir

MTN-4 – Şagird şəxsiyyətinin inkişafında öyrətmə mühitinin rolunu qiymətləndirir.

Qiymətləndirmə tapşırıqları:

- 1. Təlim prosesində səmərəli öyrənmə mühiti nədir*
- 2. Təhlükəsiz öyrənmə mühitinin mahiyyətini izah edin*
- 3. Sinifin idarə edilməsi üçün hansı amillər əsas şərtidir*
- 4. Öyrənmə mühiti anlayışına nələr daxildir*
- 5. İnformasiya mühiti üçün müəllimdən nələr tələb olunur*
- 6. Əşyavi mühit yaratmağın əhəmiyyətini izah edin*
- 7. Sosial -psixoloji mühit yaratmaq qabiliyyəti necə formalaşır*
- 8. Biheyvierizm nəzəriyyəsinin coğrafiya fənninin tədrisində tətbiq edilməsi üçün nümunələr gətirin*
- 9. “Operant şərtlənmə” nəzəriyyəsinin mahiyyətini izah edin*
- 10. Piqmaniyo mühitinin tədris prosesində təsirini qiymətləndirin.*

Mövzu 14. Tədris prosesinin əsas subyektləri

Müəllim və şagird münasibətlərinin tarixən dəyişməsi və müasir dövrdə müxtəlifliyi. Ənənəvi və yeni təlim prosesində coğrafiya müəlliminin işinin müqayisəsi. Müəllimlərin etik davranış qaydaları Avtoritar, səhlənkər və demokratik müəllim fəaliyyətinin müqayisəsi. Yaradıcılıq fəaliyyətinə görə müəllim işinin müqayisəsi. Fəal təlimdə müəllimin istiqamətləndirici rolu. Sinifin idarəedilməsi mexanizmləri(gözlənti, prosedur, qaydalar, müəllim-şagird arasında

psixoloji münasibətlər, sinifin səmərəli idarəedilməsində strategiyalar) Coğrafiya müəlliminin fasilatorluq qabiliyyəti. Coğrafiya müəlliminin 12 pedaqoji qabiliyyəti: şəxsi qabiliyyət, didaktik qabiliyyəti, təşkilatçılıq qabiliyyəti, kommunikativ qabiliyyəti, perseptiv (şagirdin psixoloji halını görə bilmək) qabiliyyət və suqquestiv (təqlid etmək yəni fikrini yeridə bilmək) qabiliyyət, pedaqoji təxəyyül (yəni nəticəni görə bilmək) qabiliyyəti, pedaqoji refleksya (öz işinə qiymət verə bilmək) qabiliyyəti, aktyorluq qabiliyyəti, tədqiqatçılıq qabiliyyəti (yəni pedaqoji prosesi düzgün araşdırmaq) , diqqəti paylamaq (eyni vaxta özünə və şagirdlərə nəzarət etmək qabiliyyəti), akademik qabiliyyəti (öz fənninə aid nəzəri və praktik materialları bilməsi) Effektiv müəllim-şagird, müəllim-valideyn münasibətləri (qısnama, bulinq, mobbinq)

Mövzunun təlim nəticələri:

MTN-1 – Ənənəvi və müasir təlim prosesində müəllim işinin müqayisə edir

MTN-2 –Avtoritar, səhlənkər, demokratik müəllimin xüsusiyyətlərini sadalayır;

MTN-3 – Müəllimin fasilatorluq qabiliyyətinin formalaşdırmaq üçün tələbləri şərh edir;

MTN-4 – Effektiv müəllim-şagird, müəllim-valideyn münasibətlərinin təsvirini verir;

Qiymətləndirmə tapşırıqları:

- 1. Şəxsiyyətin formalaşdırılmasında məktəb və müəllimin rolu nədən ibarətdir*
- 2. Ənənəvi təlim prosesində coğrafiya müəllimini rolu nədən ibarətdir*
- 3. Yeni təlim prosesində coğrafiya müəllimi hansı xüsusiyyətləri əldə etməlidir.*
- 4. Müəllimlərin etik davranış qaydalarını sadalayın*
- 5. Avtoritar, səhlənkər və demokratik müəllim rolunu səhnələşdirin*
- 6. Yaradıcılıq fəaliyyətinə görə müəllimin hansı tipləri vardır*

7. *Sinifin idarəedilməsi mexanizmləri (gözlənti, prosedur, qaydalar, müəllim-şagird arasında psixoloji münasibətlər, sinifin səmərəli idarəedilməsində strategiyalar) izah edin*
8. *Coğrafiya müəlliminin fasilitatorluq qabiliyyətinin inkişaf etdirmək üçün nələr tələb olunur*
9. *Perseptiv qabiliyyət nədir*
10. *Suqgestiv qabiliyyət nədir*
11. *Müəllimin akademik qabiliyyəti nədən asılıdır.*
12. *Müəllim-şagird, müəllim-valideyn münasibətlərində effektiv yanaşma nədir*
13. *Qısnama, bulinq, mobbing terminlərini izah edin*

Mövzu 15. Coğrafiya fənni üzrə tədris ədəbiyyatı

Ən mühüm tədris vasitələri. Dərslük. Dərslüklərin lahiyələşdirilməsi və istehsalı. Coğrafiya dərslükləri. Dərslüklərin yazılmasına verilən tələblərin dəyişməsi. Dünya dövlətlərində coğrafiya dərslüklərinin təhlili. Dərslüklərin metodoloji əsası. Dərslüklərin hazırlanması, onların tərtib edilməsinə verilən tələblər. Coğrafiya fənni üzrə dərslüklərin strukturu. Variativ və ehtiyat dərslüklər. Dərslüklərdə mövzuların quruluşu. Konstruktivizm nəzəriyyəsinə əsaslanan 5 E (Engage, Explore, Explain, Elaborate və Evaluate) formatında olan dərslüklər. Elektron dərslüklər. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin dərslük siyasəti. AR Təhsil Nazirliyinin 30.03.2012-ci il tarixli, 517 nömrəli əmrinə əsasən dərslüklərin qiymətləndirilməsinə verilən tələblər. Dərslüklərin qiymətləndirilməsi meyarları. Coğrafiya fənni üzrə müəllim üçün metodik vəsaitlər. Metodik vəsaitin qiymətləndirilməsinə verilən tələblər. Dərs vəsaitləri. Şagirdlər üçün iş dəftərləri. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi - test kitabları.

Mövzunun təlim nəticələri:

MTN-1 –Dərslüklərin hazırlanması mərhələlərini izah edir;

MTN-2 – Dərslüklərin tərtib edilməsinə verilən tələbləri sadalayır;

MTN-3- Dərslüklərin qiymətləndirilməsi meyarlarını müzakirə edir;

MTN-4 – Dərsləkləri məzmun baxımından təhlil edr.

MTN-5 – Coğrafiya dərsləklərini dizayn baxımından təhlil edir;

MTN -6- Dərsləkləri dil üslubu baxımından qiymətləndirir.

Qiymətləndirmə tapşırıqları:

- 1. Dərsləklə nədir*
- 2. Dərsləyin layihələşdirilməsi prosesini izah edin*
- 3. Dərsləyin hazırlanmasına verilən dövlət tələblərini sadalayın*
- 4. Dərsləyin qiymətləndirilməsi hansı mərhələlərdən keçir*
- 5. Dərsləyin məzmun baxımından qiymətləndirilməsində hansı meyarlar vardır*
- 6. Dərsləkləri (seçmə yolla) dizayn baxımından qiymətləndirin*
- 7. Coğrafiya dərsləklərindən birinin (hər hansı tədris vahidi üzrə) dil baxımından dəyərləndirin*
- 8. MMV nədir*
- 9. Şagird üçün iş dəftərinin əhəmiyyəti nədir*
- 10. Test kitablarının fənnin tədris edilməsində rolu nədən ibarətdir*

İSTİFADƏ EDİLƏN MƏNBƏLƏR

1. Azərbaycan Respublikası Təhsil Qanunu
2. Abbasov Ə. Təhsil islahatı və kurikulumların hazırlanması problemi. “Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri İnstitutunun Elmi Əsərləri” Bakı 2005 N1
3. Abbasov Ə. “Kurikulum islahatının əsas istiqamətləri” Azərbaycan məktəbi” jurnalı N4
4. Veysova Z. Fəal (interaktiv) təlim. Müəllimlər üçün vəsait. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi. UNİSEF
5. Süleymanova A. Təhsilin əsasları
6. İ.Həsənov, A.Rüstəмова, N.Babayeva Kurikulum, metodika, pedaqogika TAİM 2020

7. Coğrafiyanın tədrisi metodikası. N.Seyfullayeva. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı 2011
8. Coğrafiyanın tədrisi metodikası O.Alxasov. Ali məktəblər üçün dərslik Bakı 2016
9. Coğrafiya kurikulumu. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi. 2012
10. Kurikulum jurnalları 2008-2019 cu illər